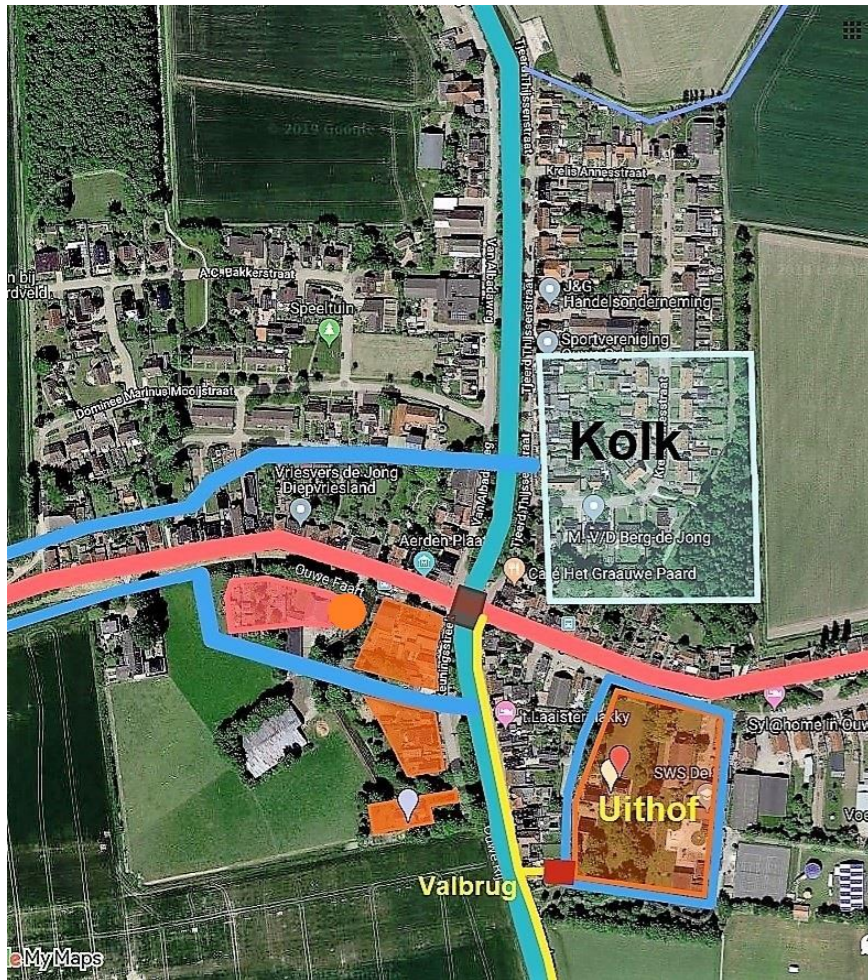

De Kolk, Uithof en Valbrug van Oudebildtzijl 1380-1580

Bedrijvigheid op 'e Syl – 2 versie 08-06-2019 , **Verschil met de korte versie in rood.**

Ca. 1380-1505 na Chr. (afb. 1)

In de annalen van 1505 is er geen sprake van werkzaamheden aan een kanaal door Ouwe-Syl, de meander in de Ouwe Rijdt moet al eerder zijn gekanaliseerd door de Kaaifaart dwars door het dorp. De oude naam van Ouwe-Syl, “de Leije” doet hieraan herinneren, dit betekent namelijk “de verlegging”. Het schutten werd verplaatst ca 1380 naar de sluis op de kruising van de Ouwe-Dyk en het kanaal. Dit als een schutsluis, een kolk met 2 stel puntdeuren. Deze meer moderne schutsluis was in 1373 na Chr. voor het eerst in gebruik in Nederland (Vreeswijk). **Ook daar was een brug nodig naast de schutsluis.**

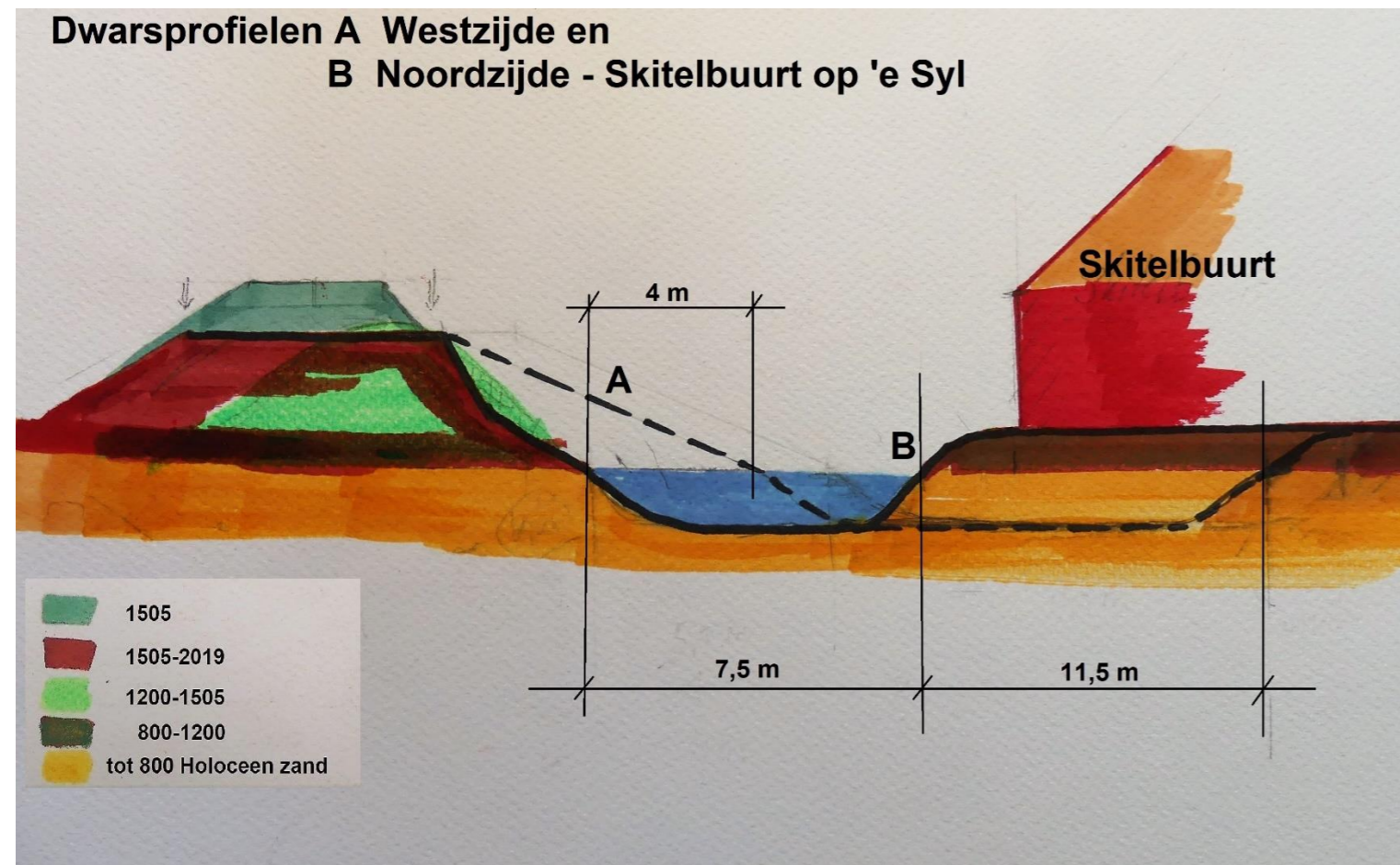
De bebouwing op de keuningsstreek is uitgebreid in zuidelijke richting vanaf het verbindingskanaal daar. Mogelijk is de boerderij (nu nr. 20) daaronder gesticht in deze fase.

De kolk was dus toen niet alleen een haven maar tevens schutsluis, volgens de betekenis van kolk Deze kolk was natuurlijk een prachtvondst, die als een driewegsluis functioneerde met nog een derde functie: spuikom. Want de kolk liet men tijdens vloed vollopen en bij eb werd de grote hoeveelheid water door de Kaaifaart gejaagd om daar de vaarroute op diepte te houden richting nu Nije-Syl. Pas in 1655 was de Kaaifaart zover dichtgeslibd, dat de sluis op 'e Syl haar schip schuttende functie verloor. Daarna werden de deuren alleen nog bij hoogwater gesloten. In de jaren vijftig van de vorige eeuw werden ze verwijderd, schotbalken moesten nog bij extreme weersomstandigheden redding bieden. In 2006 zijn deze toch vervangen door een nieuw stel puntdeuren.

Afb. 1. 1380-1505 na Chr. (BildtGIS (Google Maps). bewerking Sytse keizer

1505 – 1580 na Chr. (afb. 2.)

In 1505 kwam er een nieuwe sluis op dezelfde plek en de Ouwe-Dyksterfaart-zuid werd direct daarna vóór 1509 veel breder (van 3 naar ca 11/12 m-waterlijn)) uitgegraven. (publicatie “Al voor 1505 boerderijen op 't Bildt”, mei 2019) Dit was geen sinecure, want inmiddels waren er huizen neergezet: De eerste bewoners van 'e Syl hadden zich al genesteld aan de Skitelbuurt en Keuningsstreek achter de zomerdijk en de hogere en brede Aerden Plaats Dit wordt verklaard door de aanwezigheid van het zeer steile gedeelte (40-50 graden) aan het (oost-) eind van de vaart en de vreemde kronkel daar achter de Keuningsstreek langs. De zomerdijk beschermde de bebouwing erachter. De kleigrond waar hij van gemaakt was, was allang vanaf 1287 stevig ingeklonken, anders is zo'n steile helling voor klei niet mogelijk. De hoek van inwendige wrijving (als je de grond vrij uitstort) voor de vette/zanderige klei is 16,5-22 graden. Men moest daar ruimte voor de bredere vaart aan de overkant van de Skitelbuurt maken. De vaart werd daar wel 11,5 m. smaller (op de waterlijn) , en sneed daar toch ook nog 4m. diep in de oude zomerdijk. (Zie afb 3.)

Afb. 3. Dwarsprofielen A en B (zie afb. 2) – Ouwe-Dyksterfaart-Zuid/Skitelbuurt

13° Aanwijzing – zomerdijk Monickedijk.

Dit is dan de 13° aanwijzing voor de aanwezigheid van de zomerdijk. Die was al ingeklonken tot een compacte, stevige massa, die zo steil kon worden afgegraven om ruimte te maken voor de vaart om de huizen van de skitelbuurt heen.

Andersom geredeneerd: Als er geen zomerdijk en bebouwing daar was geweest en die dijk vanaf het maaiveld moest worden opgebouwd toen in 1505 dan hadden ze alle ruimte gehad voor de vaart, huizen en de dijk en was het dijktafval veel flauwer van helling gemaakt.

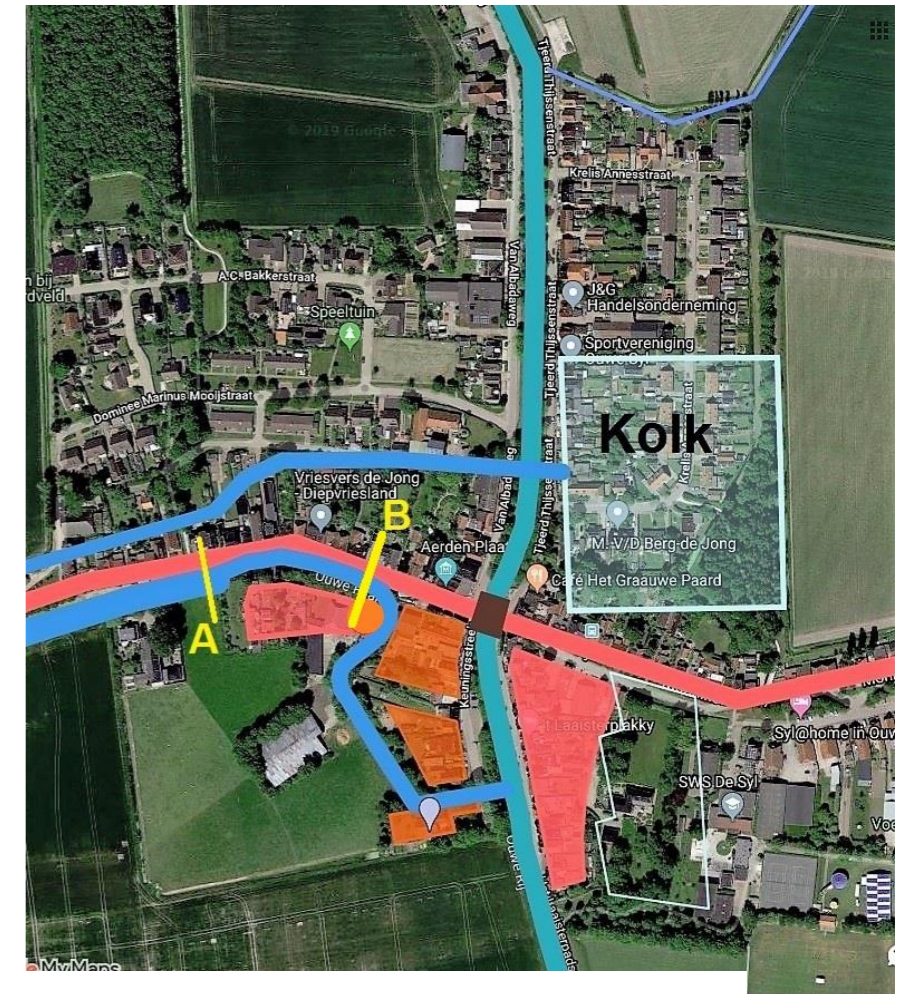
Ook voor de tot nu toe 10 gevonden boerderijen, die al vóór 1505 op 't Bildt stonden is eenzelfde logische conclusie te trekken:

Je bouwt geen gebouwen (boerderijen, huizen) tot in de vaart, als er nog geen dijk en vaart aanwezig zouden zijn in 1505. De al aanwezige gebouwen en de al aangelegde zomerdijk, bepaalden de vorm (noordwaarts) , breedte (smaller) van de vaart en de nieuw vorm van de dijk (smaller langs de teen en steiler talud aan landzijde)

Kijk verder naar de foto's van de Ouwe-Dyksterfaart-Zuid, die dit ondersteunen (afbeeldingen 4- 7)

Op de kaart van Jan Jansz Coster is de kolk niet meer te zien/ingetekend. Hij kan tussen 1547 en 1570 zijn vervallen en vervangen door de kade van de Laaister en Keuningsstreek.

De bebouwing op de Keuningsstreek is uitgebreid in zuidelijke richting vanaf het verbindingskanaal daar. Mogelijk is de boerderij

Afb. 2. 1505-1580 na Chr. (BildtGIS (Google Maps). bewerking Sytse keizer

(nu Huisnr. 20) daaronder gesticht in deze fase.

Afb. 4. Hier wordt de Ouwe-Dyksterfaart-Zuid smaller en “snijd” het talud in links.

Afb. 5. Ouwe-Dyksterfaart-Zuid Richting oosten , 1505: Vaart smal en naar links om de bebouwing rechts heen , talud links steiler

Afb. 6. Ouwe-Dyksterfaart-Zuid, links de Skitelbuurt, rechts steiler talud (50-60 graden)

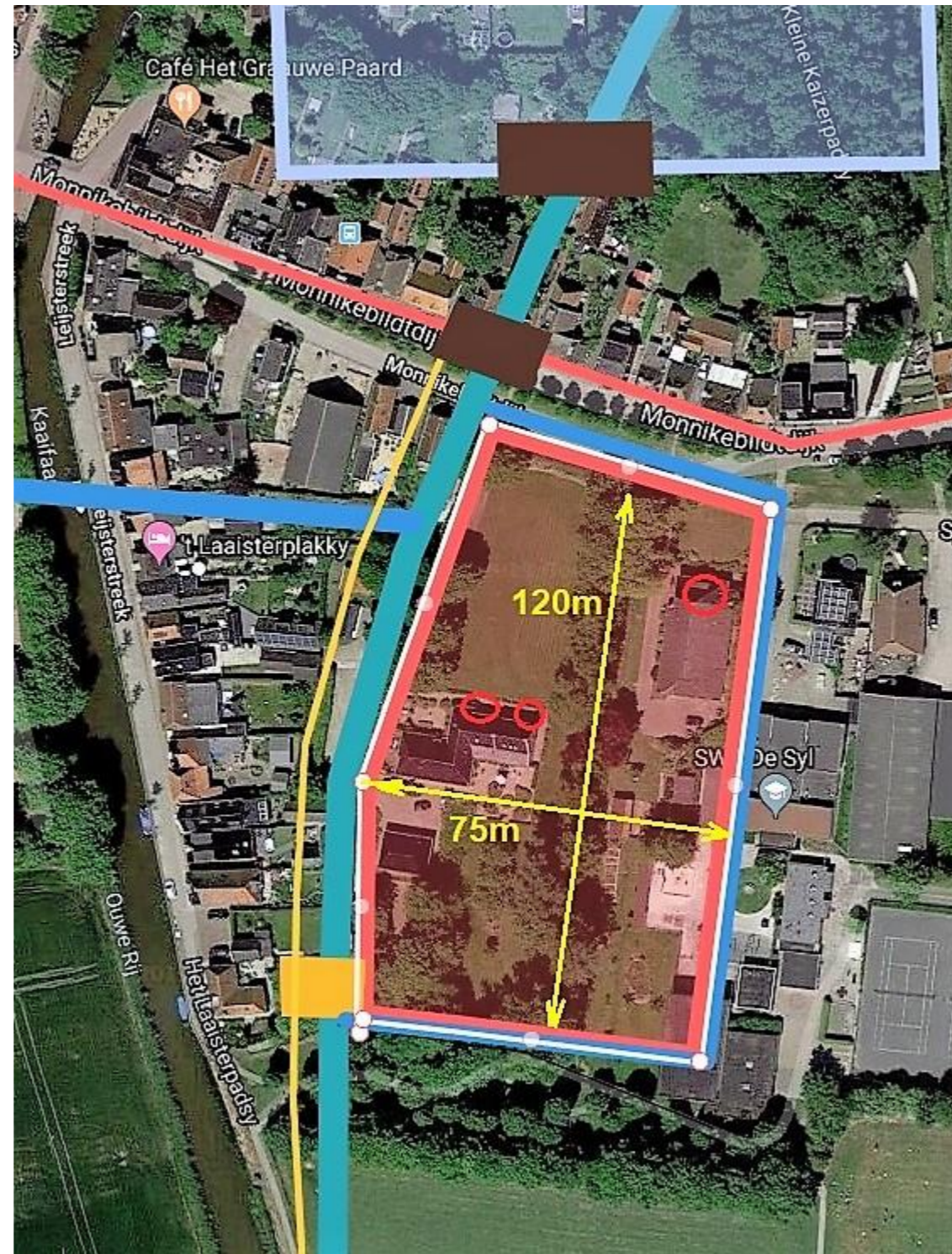

Afb. 7. Ouwe-Dykstervaart-Zuid, 11,5 m. smaller en noordelijker, links bebouwing (ook al vóór 1505)

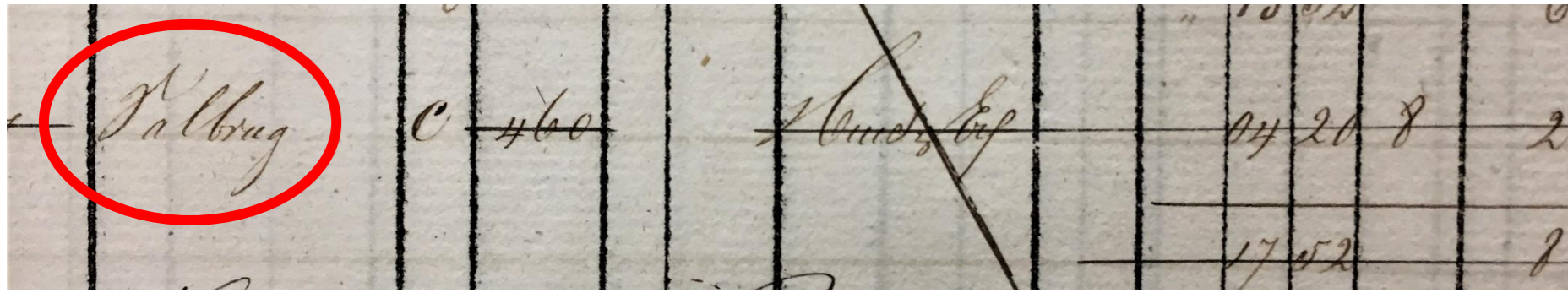
Verderop moest de vaart zich tussen de bebouwing van de Keuningsstreek-Noord en die van de Skietelbuurt-oost wringen. Uiteindelijk werd dit verbindingstukje de bocht om achter de Keuningsstreek en langs de al aanwezige (?) boerderij uiteindelijk loodrecht op de Kaaifaart gegraven. **De Lutteke buurt (kleine buurt) later skitelbuurt en ook de Keuningsstreek waren dus al voor 1505 bewoond. Ook hier had men zonder bebouwing de vaart toch veel directer naar de Kaaifaart kunnen graven, maar er was geen ruimte door de aanwezigheid van die bebouwing. Hier heeft men van een nood een deugd gemaakt: De verbindingsvaart tussen de bebouwing door en deze dan ook laten aansluiten op deze vaart om de bedrijvigheid/ toegankelijkheid te bevorderen.**

Uithof van 't Blik

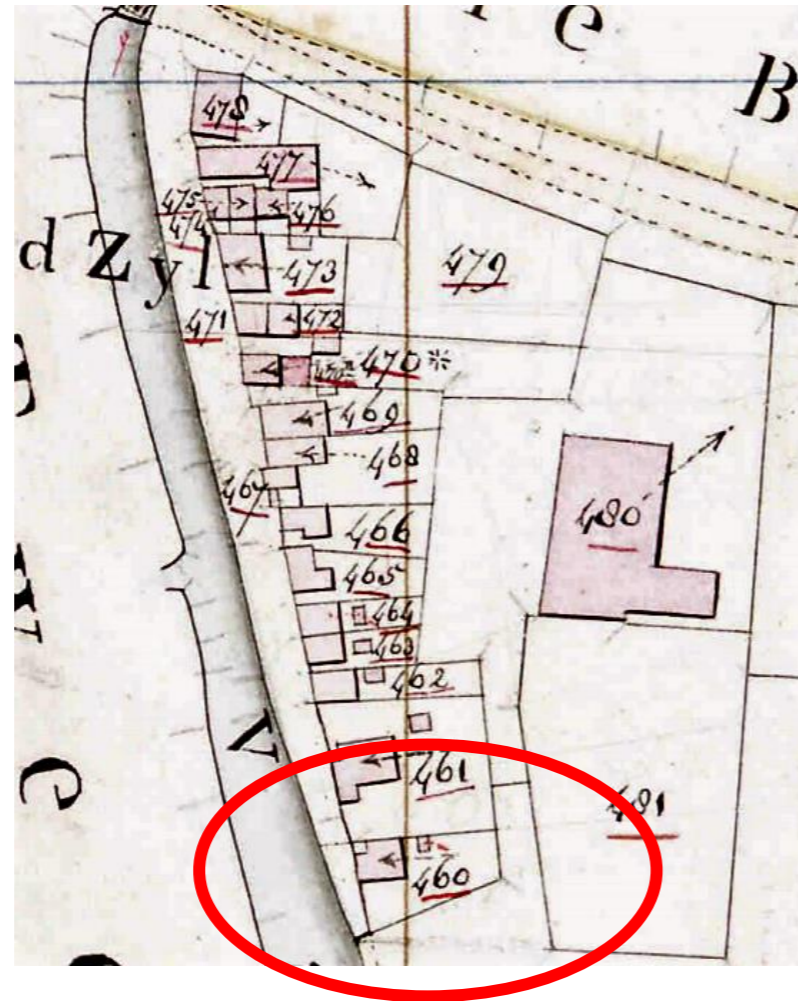
Inmiddels (13^e eeuw) was er al een Uithof, "Gangria" of monnikshuis gevestigd ten zuiden van de kolk achter de Monnickedijk, (nu Monnikebildtdijk). Dit was een groot **landbouwhuis, uitgebaut door werkmunniken (lekenbroeders)**. Vondsten, **o.a. ondaardse gewelven binnen een rechthoek van ca. 75x120 m, zie afb. 8.** en het toponiem "Valbrug" (Laaisterstreek 39 fam. Bergsma) – afb. 9 , 10 en 11) herinneren aan die verdedigbare plek. De uithof moet gezien worden als onderdeel van een groot bedrijvencomplex samen met het (13^e -eeuwse) tichelwerk en de kalkovens aan weerskanten van de Ouwe Rijdt ten zuiden van 'e Syl. Deze komen in de volgende publicaties aan de orde.

Afb. 8. Uithof 't Blik ca 75x120 m. met ondaardse gewelven (rood omcirkeld)

Afb. 9. Toponiem Valbrug, kadaster 1832

Afb. 10. Laaisterstreek Kadaster 1832, met Huis en erf C460, Valbrug

Afb. 11. Simulatie Valbrug achter Laaisterstreek 39, rechts de Uithof

Afb. 12. Hier is in 1952 nog 'n verbindingsloot te zien tussen de Kaaivaart en de voormalige Uithof van 't Blik.